

Ульянова Г.В.

Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

У межах статті здійснено теоретико-методологічний аналіз глобалізаційних процесів і їх впливу на зайнятість населення. На підставі цього досліджено головні причини зростання мобільності робочої сили, виявлено основні тенденції сучасної трудової міграції, досліджено наслідки географічної міграції та інтенсифікації праці. Придільена увага як позитивним, так і негативним наслідкам глобалізації. Розглянуто вплив глобалізації й технологічної революції на соціально-економічну сферу суспільства. Обґрунтовано необхідність оцінювання реальної ситуації щодо загальної чисельності й статевовікового населення України загалом і шляхи мінімізації наслідків неконтрольованого руху населення. Запропоновано механізми вдосконалення міграційної політики у сфері державного регулювання трудової міграції, які будуть спрямовані на повернення емігрантів і розвиток інноваційної діяльності в державі.

Ключові слова: глобалізація, інтенсифікація, географічна мобільність, синергійний ефект, технологічна революція, трудова міграція, ринок праці, трудові ресурси, чисельність населення, податкові виключення, соціальні інвестиції, ринкова трансформація.

Постановка проблеми. Термін «глобалізація» (англ. globalization, від лат. globus – куля, земна куля, глобус) означає процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками цього процесу є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети, людських і виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних і технічних процесів, а також зближення культур різних країн [2].

Складником процесів глобалізації є зростання мобільності робочої сили, інтенсифікація міграційних процесів, наслідки яких є суперечливими. Для країн, що не проводять зваженої міграційної політики, серйозним випробуванням для національного ринку праці стає зростання конкуренції з боку країн з низьким рівнем заробітної плати, скорочення кількості робочих місць, на яких працює корінне населення, та зниження середнього рівня оплати праці особливо некваліфікованої й низькокваліфікованої робочої сили.

Одним із видів мобільності робочої сили є географічна мобільність. Географічну мобільність робочої сили відображає категорія «міграція». Міграція населення являє собою процес територіального переміщення населення з причин політичного, економічного, соціального, релігійного, особистого характеру. Її кількісним результатом є перерозподіл населення між державами або регіонами однієї країни відповідно до зрушень на ринку праці й у галузевій структурі зайнятих [3].

Один із видів міграції – трудова, в цивілізова-

них формах це економічно вигідне явище, тому що на національному ринку завжди існують робочі місця, непривабливі для місцевого населення. Наприклад, Україна могла б використовувати іноземну працю для піднесення зруйнованого агропромислового комплексу, завершення довгобудів, інших трудомістких напрямів використання праці.

Разом із тим залучення іноземної робочої сили викликає тиск на заробітну плату, породжує безробіття серед місцевого населення. У результаті зростає попит на соціальні гарантії за одночасного скорочення податкової бази. Так, для підтримки стабільності національної економіки відповідно до світових квот число мігрантів не повинно перевищувати 0,1% від чисельності населення країни, тоді як в Україні кількість нелегальних мігрантів наблизилось до 1 млн. чол. [3].

Унаслідок синергійного ефекту глобалізації й технологічної революції в соціально-економічній сфері різних країн відбуваються фундаментальні зрушення, їх проявом є зниження частки виробничого сектора і зростання сектора послуг, деконцентрація промислового виробництва, зрушення його в галузевій структурі тощо. Зазначені зрушення призводять до змін у структурі й характері зайнятості, значно впливають на стан ринку праці, формують нові тенденції його розвитку. У розвинутих країнах продовжується зменшення частки обробної промисловості з одночасним розвитком індустрії послуг і збільшенням її питомої ваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом багато науковців приділяють

увагу вивченню глобалізаційних процесів і її наслідків. Серед них – О. Білорус, Н. Далевська, І. Івахнюк, Д. Лук'яненко, О. Малиновська, Г. Мар'яненко, А. Поручник, С. Сиденко, А. Філіпенко, А. Червінський, Б. Юськів та інші.

Так, наприклад, І. Івахнюк указує: «Міграція об'єктивно перетворилася на структурний елемент глобальної економіки, доповнивши притаманну глобалізації взаємозалежність держав новою формою взаємозалежності – міграційною» [6, с. 39].

О. Малиновська зазначає: «В умовах глобалізації світової економіки міжнародні міграції досягли безпрецедентних масштабів. Вони належать до найбільш вагомих факторів розвитку людства, спричиняючи кардинальні економічні, політичні й соціальні зміни» [8, с. 5].

У дослідженні Г. Мар'яненка визначено: «В умовах сьогодення в Україні та світі ми прогнозуємо тотальну автоматизацію робітничих та виробничих процесів. За підрахунками європейських учених у Євросоюзі автоматизація вже знищила 9,6 млн. робочих місць, але в той же час було створено 8,7 млн. за рахунок побуту на товари. Формування робочих місць у нових галузях потребує відповідних нових навичок, отже, людям доведеться перенавчатися або освоювати іншу спеціальність з нуля. Важливе сьгоднішнє визначення тенденцій розвитку вищої освіти і нових комунікаційних технологій, які впливають на характер ринку праці замінюючи певні види людської праці машинами, обґрунтування напрямків вдосконалення національної системи освітніх послуг України в контексті переваг та недоліків сучасних та майбутніх професій і технологій» [9].

І. Давидова стверджує: «Освітні тенденції зайнятості, спричинені глобалізаційними процесами у світовій економіці, призвели до розвитку нових моделей організації виробництва та праці» [4].

Б. Юськів наголошує: «Зв'язок між глобалізацією і міграцією є взаємним. Перша виступає як новітній стимул міграції і джерело появи нових видів і форм переміщення людей, а міграційні процеси навзаєм є одним із проявів глобалізації, а також її або стимулятором, або обмежувачем» [12, с. 167].

Усе вищезазначене безпосередньо або опосередковано підтверджує надзвичайну актуальність теми, яку ми розглядаємо.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення теоретико-методологічного аналізу глобалізаційних процесів і їх впливу на зайнятість населення. Основним завданням є дослідження

головних причин зростання мобільності робочої сили, виявлення основних тенденцій сучасної трудової міграції, дослідження наслідків географічної міграції та інтенсифікації праці; вивчення як позитивних, так і негативних наслідків глобалізації, а також впливу глобалізації й технологічної революції на соціально-економічну сферу суспільства; обґрунтування необхідності оцінювання реальної ситуації щодо загальної чисельності й статевовікового населення загалом і виявлення шляхів мінімізації наслідків неконтрольованого руху населення; з'ясування дієвих механізмів вдосконалення міграційної політики у сфері державного регулювання трудової міграції, які будуть спрямовані на повернення емігрантів і розвиток інноваційної діяльності в державі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація досить сильно впливає на національну економіку України. З одного боку, активна участь України в обговоренні режимів регулювання міжнародних економічних відносин і скорочення витрат на здійснення зовнішньоекономічних операцій буде сприяти підвищенню цінової конкурентоспроможності українських виробників. Цим самим Україна отримає можливість захисту інтересів держави та її підприємств відповідно до міжнародних форм і процедур. Також виникає можливість входження України до міжнародних коопераційних проектів, що забезпечить інвестиційну привабливість для іноземних інвесторів.

З іншого боку, глобалізація вивільнює економічні сили, які поглиблюють нерівність у сфері зайнятості в питаннях продуктивності праці та матеріального добробуту, за рахунок домінування економічно розвинених країн і пригнічення розвитку окремих галузей національної економіки, які через заміщення їх імпортом не готові до міжнародної конкуренції.

Окремо варто зазначити, що глобалізація істотно впливає на зайнятість населення, як наслідок, виникає безробіття й підвищення мобільності робочої сили, тобто трудова міграція.

Трудова міграція є досить негативним явищем для України, оскільки вказує на сукупність несприятливих умов усередині країни, які виштовхують населення в міжнародні міграційні процеси. Так, за офіційними даними Державної служби зайнятості, у 2018 році відповідними суб'єктами господарювання за кордоном працювало 97,1 тис. громадян України, що на 16% більше, ніж у 2017 році [5].

«За офіційними даними Державної міграційної служби та Державної прикордонної служби,

на постійній основі за межами України працює 3,2 млн осіб. Непостійно – цифра коливається від 7 до 9 млн осіб» [11].

Разом із тим ми стаємо свідками спотворених статистичних даних у зв'язку з тим, що не всі безробітні українці перебувають на обліку в Державній службі зайнятості й реальна кількість населення нижча за 42 млн., чисельність українців, які перебувають за кордоном, понад 14 млн.

У Міністерстві соціальної політики наголошують, що відсутність такої інформації створює загрозу національній безпеці країни, оскільки саме чисельність і склад населення є фундаментом у визначенні військового контингенту й мобілізаційного потенціалу, робочої сили, бюджетних витрат, що спрямовуються на надання освітніх, житлових, транспортних та інших соціальних послуг та оцінювання ризиків, пов'язаних із безробіттям і бідністю.

Міністерство соціальної політики України прогнозує в найближчі роки посилення міграційних процесів в Україні за рахунок високого попиту на кваліфіковану робочу силу в країнах Європейського Союзу (далі – ЄС) [10].

Темпи відтоку людського капіталу з країни кожного року стають усе більш небезпечними. Українські підприємства відчувають велику нестачу кваліфікованих працівників. Нестача трудових ресурсів призведе до уповільнення темпів економічного зростання та неможливості проведення власних економічних реформ.

У зв'язку з тим що держава втрачає людські ресурси, постає питання здійснення тотального контролю за міграційним рухом, а також необхідності оцінювання реальної ситуації щодо загальної чисельності й статевікового складу населення України.

Державне становище вимагає розроблення цілеспрямованої політики регулювання експорту й імпорту праці з урахуванням глобалізаційного впливу, що сприятиме захисту національних

інтересів. Для цього необхідно перейняти міжнародний досвід.

З метою мінімізації негативних наслідків глобалізації на розвиток ринку праці в Україні необхідно сприяти залученню соціальних інвестицій у розвиток людського капіталу, які безпосередньо впливають на рівень інноваційної активності, посилити державний контроль за експортом робочої сили, захистити права українських працівників за межами країни, здійснити кардинальні заходи щодо недопущення нелегальної трудової міграції, вдосконалити міграційну політику.

Пріоритетними напрямками розвитку економіки України в умовах глобалізації можна вважати активізацію руху капіталу; інформаційно-технічну революцію; розвиток інтеграційних тенденцій; реструктуризацію економіки; системну ринкову трансформацію; сприяння руху факторів виробництва; формування відкритої економіки; інтеграцію підприємств до світових комунікаційних мереж; активізацію участі в роботі міжнародних організацій та інтеграційних угруповань [1].

Необхідно спрямовувати зусилля на пошук шляхів пристосування національної економіки до нових світових стандартів, що формуються під впливом процесів глобалізації. Значну кількість негативних наслідків варто пов'язувати не з природою цього явища, а з неготовністю й неспроможністю урядів багатьох країн і світового суспільства загалом належним чином адаптувати свою політику до умов сьогодення [7].

Висновки. Отже, здійснений теоретико-методологічний аналіз дав змогу зробити висновок, що процеси глобалізації і трудової міграції взаємопов'язані й однозначної позиції щодо наслідків глобалізації не можна сформулювати. Це пов'язано з тим, що наслідки зростання мобільності робочої сили та інтенсифікації міграційних процесів є суперечливими.

Варто зазначити, що дослідження є актуальним і значущим, потребує подальшого вивчення.

Список літератури:

1. Біленька Н.О. Пріоритети і напрямки розвитку економіки України в умовах глобалізації. *Економіка України в умовах посилення глобалізаційних процесів: виклики і перспективи*: матеріали Міжнародної наукової студ.-аспір. конф. (Львів, 15–16 травня 2009). Львів, 2009. С. 15–16.
2. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 01.02.2019).
3. Волкова О.В. Ринок праці: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 624 с.
4. Давидова І.О. Інноваційна зайнятість в аспекті її сутнісних характеристик. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4041> (дата звернення: 05.02.2019).
5. Державна служба зайнятості. Аналітична та статистична інформація. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/68>. (дата звернення: 28.01.2019).

6. Ивахнюк И.В. Развитие миграционной теории в условиях глобализации. *Век глобализации: исследование современных глобализационных процессов*. 2015. С. 36–51.
7. Лук'яненко Д.Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія. Київ, 2001. 538 с.
8. Малиновська О.А. Міжнародні міграції та суспільні трансформації доби глобалізації. *Демографія та соціальна економіка*. 2009. № 1. С. 5–19.
9. Мар'яненко Г.І. Механізми державного регулювання майбутнього ринку праці та розвитку освітніх послуг в умовах глобалізації цифрових технологій і роботизації виробництва. *Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. наук. фахове видання*. 2017. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1050> (дата звернення: 25.01.2019).
10. Найближчими роками міграція з України лише зростатиме. URL: <https://economics.unian.ua/other/10070030-nayblizhchimi-rokami-migraciya-z-ukrajini-lishe-zrostatime-minsocpolitiki.html> (дата звернення: 27.12.2018).
11. Скільки українців стали заробітчанами. URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/skolko-ukraincev-stali-zarobitchanami-reva-ozvuchil-cifry-1200395.html> (дата звернення: 12.01.2019).
12. Зень О.М., Юськів Б.М. Глобалізація і трудова міграція в Європі: монографія. Рівне, 2009. С. 476.

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ЗАНЯТОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ

В рамках статті осуществлен теоретико-методологический анализ глобализационных процессов и их влияния на занятость населения. На основании этого исследованы главные причины роста мобильности рабочей силы, выявлены основные тенденции современной трудовой миграции, исследованы последствия географической миграции и интенсификации труда. Уделено внимание как положительным, так и отрицательным последствиям глобализации. Рассмотрено влияние глобализации и технологической революции на социально-экономическую сферу общества. Обоснованы необходимость оценки реальной ситуации по общей численности и половозрастному населению Украины в целом и пути минимизации последствий неконтролируемого движения населения. Предложены механизмы совершенствования миграционной политики в сфере государственного регулирования трудовой миграции, которые будут направлены на возвращение эмигрантов и развитие инновационной деятельности в государстве.

Ключевые слова: глобализация, интенсификация, географическая мобильность, синергический эффект, технологическая революция, трудовая миграция, рынок труда, трудовые ресурсы, численность населения, налоговые исключения, социальные инвестиции рыночная трансформация.

THE IMPACT OF GLOBALIZATION PROCESSES ON EMPLOYMENT OF THE POPULATION

Given article examines theoretical and methodological analysis of globalization processes and their influence on employment of the population. On this basis, the main reasons for the growth of labor mobility are studied, the main tendencies of modern labor migration are discovered, the effects of geographic migration and intensification of labor are researched. The focus is on both the positive and negative consequences of globalization. The influence of globalization and technological revolution on the socio-economic sphere of society is considered. The necessity of estimating the real situation with regard to the general population and gender-age population of Ukraine as a whole and the ways of minimizing the consequences of uncontrolled population movement are substantiate. Mechanisms of improvement of migration policy in the field of state regulation of labor migration, which will be aimed to return emigrants and to develop innovation activity in the state, are proposed.

Key words: globalization, intensification, geographical mobility, synergy effect, technological revolution, labor migration, labor market, labor force, population, tax exclusion, social investments, market transformation.